

Christopher Marlowe, Engels dichter en geheimagent in de zestiende eeuw

Wie niet van tabak en jongens houdt, is dwaas

Door Frits Enk

Deze maand komt de Toneelgroep Amsterdam met de première van 'Edward II' van Christopher Marlowe in de regie van Gerardjan Rijnders. Gezien de interessante achtergrond van Marlowe wil *De GAY Krant* deze maand aandacht aan hem besteden. Het was niet zonder reden dat Marlowe Edward II als hoofdpersoon voor een toneelstuk nam. Evenals de Engelse vorst uit de Middeleeuwen, wiens leven in ons vorige nummer werd belicht, hield Christopher Marlowe van mannen. Hij was de eerste in de 'nieuwe literatuur', die de erotiek tussen man en man niet alleen als onderdeel van een verhaal behandelde, maar ook centraal stelde.

Christopher Marlowe werd op 6 februari 1564, het geboortjaar van Shakespeare, in Canterbury geboren als zoon van een arme schoenmaker. Acht jaar eerder was Elizabeth, dochter van de roemrijke Hendrik VIII, op de Engelse troon gekomen.

RELIGIE EN SEKS

Over de jeugd van Christopher (Kit) is weinig bekend. Wel vertellen de archieven van de beroemde Kings' College in Canterbury dat hij er leerling was. Dankzij een beurs van het fonds van aartsbisschop Matthew Parker kon hij zijn opleiding in Cambridge voortzetten. Hier deelde Kit zijn studieruimte met een 'lieve kamergeenoot', terwijl in de andere kamers doorgaans vier studenten op stapelbedden sliepen. Aan het Corpus Christi College studeerde hij theologie, wijsbegeerte en natuurwetenschappen. Was Marlowe naar Cambridge gekomen om priester te worden, hij werd er vrijdenker en stond onbeveng tegenover religie en seks. Hij had de Grieken en Romeinen leren kennen. De studie van de klas-

sieken doodde zijn enthousiasme niet, hij werd er eerder door gestimuleerd en zo vertaalde hij 'Amores', erotische gedichten van de Romeinse schrijver Ovidius. Op de jaarmarkten en bij andere hoogtijdagen had hij in Canterbury al kennis gemaakt met het toneel in de vorm van mysteriespelen en kluchten. Op de universiteit werd ook veel aan drama gedaan en Kit stond in een Romeins stuk op de planken. Vooral de stukken van Seneca boeiden en inspireerden hem tot het schrijven van zijn eerste dramatische werk: 'Tamburlaine'.

De studie in Cambridge onderbrak hij slechts voor enkele missies als geheimagent naar Reims en Utrecht. In die tijd had hij contact met Sir Francis Walsingham (1532 - 1590), hoofd van koningin Elizabeths veiligheidsdienst. Op advies van de kroonraad werd Marlowe zijn master's graad niet onthouden.

VRIENDSCHAP EN RUZIES

Na zijn studietijd trok hij in 1587 naar Londen, waar hij al spoedig inwoonde bij Thomas Wat-

son vlak bij het Curtain Theatre. Deze Watson (1557 - 1592) was musicus, dichter en latinist, had in Frankrijk en Italië gereisd en introduceerde Marlowe in het literaire leven in Londen. Tussen Thomas en Kit groeide een hechte vriendschap, die waarschijnlijk ontstond, omdat zij beiden Thomas Walsingham, een neef van Francis, als beschermheer hadden.

Veel tijd bracht Marlowe door op straat en in de taveernes. Door zijn aard maakte hij snel ruzie en daardoor raakte hij bij vechtpartijen betrokken.

Wegens een twist met de 'rakkers' van Shore-ditch, de buurt van de theaters, kwam hij in de rechtszaal terecht.

In 1592 raakte hij opnieuw bij een vechtpartij op straat in High Holborn betrokken. Zo werd hij beschuldigd van moord op William Bradley en naar Newgate Prison gestuurd. Bij dit incident was het echter Watson, die Bradley, de zoon van een herbergier, neerstak. Na twee weken kwam de zaak voor in Old Bailey en werd hij vrijgelaten.

Vanaf 1591 deelde Marlowe een kamer met Thomas Kyd (1557 - 1595), de zoon van een Londense schrijver. Kyd had een goede opleiding genoten en had evenals zijn kamergeenoot een voorliefde voor het drama van Seneca: actie en opwindende tafereelen. Samen schreven zij toneelstukken in het huis van een adellijk heer, wiens naam tot op heden onbekend is gebleven. Marlowe hield er vrije meningen op na. Hij be-weerde onder andere: 'Het zijn allemaal idioten, die niet van tabak en jongens houden.' Die uit-spraak zou aan duidelijkheid niets te wensen over laten, maar voor de wetenschappers blijft het de vraag, hoe hij die bedoelde. Verder moet hij twee bijbelbladzjes gebruikt hebben om er tabak op te drogen.

In zestiende eeuw leerden de Europeanen tabak

kennen. In de tijd van Elizabeth moest men zeker binnen puriteinse kringen nog wennen aan deze nieuwe gewoonte. Op bijbels gebied zei Marlowe, dat Johannes het slaapje van Christus was, dat hij steeds op zijn borst lag en dat hij hem als de zondaren van Sodom gebruikte (Harleian Manuscripts 6853, Fol 320).

'THE SCHOOL OF NIGHT'

Over godsdienstige, filosofische en wetenschappelijke zaken sprak Marlowe binnen 'The School of Night', een groep rondom Sir Walter Raleigh (1554 - 1618), hoveling, zeevaarder en schrijver. In deze kringen begaven zich ook Thomas Watson, de dichter/alchemist, de Graaf van Derby, de wiskundige Thomas Harriot, de astroloog John Dee en George Chapman. Zij hielden zich bezig met bijbelse en wetenschappelijke vraagstukken.

In 1592 verscheen er een pamflet van de jezuïeten, waarin Raleigh beschuldigd werd van atheïstische gedachten. Het woord atheïst werd in die tijd al gauw gegeven aan mensen die kritisch over geloof nadachten en in de nieuwe wetenschap geïnteresseerd waren.

In dit verband was de houding van Marlowe de autoriteiten opgevallend: Sir John Puckering, lord Keeper, had klachten gekregen. De kroonraad wilde meer hierover weten en liet op 12 mei 1593 Thomas Kyd arresteren eveneens op verdenking van verraderlijke activiteiten. Zijn kamer werd doorzocht en men vond papieren, 'die de goddelijkheid van Jezus Christus bestreden'. Op de pijnbank ontlokte men Kyd uitspraken. Enkele dagen later vaardigde de kroonraad daarom een arrestatiebevel uit tegen Marlowe.

Blond en blanke huid

Kort voor zijn dood werd Marlowe de mededinger van Shakespeare om de gunst van de intelligente en mooie jonge graaf Southampton. Shakespeare schreef zijn 'Venus en Adonis' en Marlowe zijn 'Hero en Leander'. Bij vergelijking lijkt de figuur van Leander evenals de Adonis veel op de graaf van Southampton. Leander is de blonde jonge graaf met zijn blanke huid, niet de donkere Griek met kortgeknipte haren. 'Hero and Leander', voltooid door George Chapman, werd pas vijf jaar na Marlowes dood uitgegeven en door de drukker opgedragen aan Thomas Walsingham. Het is jammer dat Marlowes vroegtijdige dood hem belette dit gedicht in dramavorm te bewerken. Misschien wilde hij het nog niet eerder als stuk schrijven, omdat de theaters in verband met de pest gesloten waren.

Leander zwemt telkens naakt de Hellespont over om bij zijn geliefde Hero te komen. De priester houdt een fakkel op die hem elke nacht leidt, omdat de ouders een huwelijk tussen de twee niet zien. Een gegeven dat ook in het verhaal 'De twee koningskinderen' voorkomt. Het renaissanceïstische trekje bij Marlowe is, dat hij aan het verhaal van Musaeus zijn geliefde homoseksuele thema toevoegt: Neptunus is zeer onder de indruk van Leander en hij denkt dat het Ganymedes is. Door de homo-erotische beschrijving van Leander maakt Marlowe het aannemelijk dat Neptunus voor hem valt.

UIT 'HERO AND LEANDER':

*His dangling tresses that were never shorn,
Had they been cut, and unto Colchos borne,
Would have allured the venturous youth of Greece
To hazard more than for the Golden Fleece...*

*His body was as straight as Circe's wand;
Jove might have sipped out nectar from his hand.
Even as delicious meat is to the taste,
So was his neck in touching, and surpassed
The white of Pelops' shoulder: I could tell ye,
How smooth his breast was, and how white his belly,
And whose immortal fingers did imprint
That heavenly path with many curious dint
That runs along his back...*

*Some swore he was a maid in man's attire,
For in his looks were all that men desire,
A pleasant smiling cheek, a speaking eye,
A brow for love to banquet royally;
And such as knew he was a man would say,
'Leander, thou art made for amorous play:
Why art thou not in love, and loved of all?
Though thou be fair, yet be not thine own thrall...'*

*The lusty god embraced him, called him 'love',
And swore he never should return to Jove...*

*He clapped his plump cheeks,
with his tresses played,
And smiling wantonly, his love betrayed.
He watched his arms, and as they opened wide,
At every stroke, betwixt them he would slide,
And steal a kiss, and then run out and dance,
And as he turned, cast many a lustful glance,
And throw him gaudy toys to please his eye,*

De graaf van Southampton.

Gegevens ontleend aan onder meer: A.I. Rowse 'Christopher Marlowe' (1964) en 'Homosexuals in history' (1977); A.I. Wright 'In search of Christopher Marlowe' (1965).

*Upon his breast, his thighs, and every limb,
And up again, and close beside him swim,
And talk of love. Leander made zoals*

Mr. Ronald

Tattooing & Piercing Studio
Kloveniersburgwal 135
1011 KE Amsterdam
Telefoon 020-257812

GAY &
LESBIAN
SWITCH
BOARD®

n e d e r l a n d

020-23.65.65

INFORMATIE EN ADVIES
AAN HOMOSEKSUELE
MANNEN EN VROUWEN
◀ DAG EN NACHT ▶

UTRECHT BODYTALK café/bar/dancing

- * elke zondag van 19.30 - 20.30 uur het gelukkigste uurtje van Utrecht
- * donderdag 12 november: erotische avond, aanvang 21.00 uur
- * vrijdag 20 november: leer/jeansfeest, aanvang 23.00 uur

Open:
dinsdag t/m vrijdag vanaf 19.00 uur
zaterdag vanaf 16.00 uur
zondag vanaf 18.00 uur

oudegracht 64 utrecht 030-315747

LIJFRENTÉ
POLIS 1987

Het aanbod is weer groot!
Een goede keus is moeilijk!

Fin. Adviesburo Boot

werkt onafhankelijk en geeft een objectief advies. Wij kennen de markt en werken alleen met de beste aanbieders!

Een vrijblijvende offerte volledig toegespitst op *uw* persoonlijke situatie?

- Benodigde gegevens:
- * naam, adres, woonplaats
- * telefoonnummer
- * geboortedatum en geslacht
- * wel of niet roker
- * bedrag (max. f 16.998,-)
- * eindleeftijd

Stuur deze gegevens in een gesloten enveloppe zonder postzegel aan:
Fin. Adviesburo Boot
Antwoordnummer 10515
5060 WB Oosterwijk

U kunt ook rechtstreeks bellen met
Cees Boot, telefoon 04242/16385;
ook 's avonds en zaterdags

Fin. Adviesburo Boot

- specialist in:
- * pensioenen
- * hypotheek
- * leningen
- * financieringen
- * verzekeringen
- * belastingadviezen

FLIKKERAGENDA

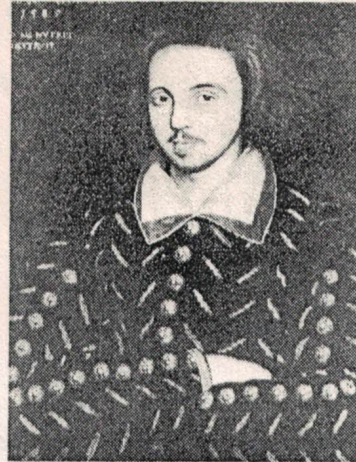
1988

te koop voor f 12,50 bij:
- de betere boekhandel
- de plaatselijke homogroepering
te bestellen voor f 16,00 door:
- storting op giro 5649636
t.n.v. St. Homoproducties Nederland
p/a Govert Flinckstraat 164 a
1072 EP Amsterdam

AMSTERDAMS
RELAXEN
OP HET WATER

ZO-DO 10.00-02.00
VR-ZA 12.00-04.00

Een anoniem schilder maakte rond 1585 dit enige bekende portret van de 21-jarige Christopher Marlowe. Er staat het devies op: 'Wat mij voedt, verwoest mij.'

maar deze hoefde zich alleen dagelijks bij de he-
ren te melden en kreeg een lichte straf, in af-
wachting van verder bewijsmateriaal.

MYSTERIEUZE MOORD

Op 30 mei 1593 bracht Marlowe een lange dag door in Deptford, zuidoost-Londen, in gezelschap van Ingram Frizer, de dubbelspion Robert Poley, Nicholas Skeres. Na een goed maal en flink wat drank in de taverne van Eleanor Bull ontstond ruzie tussen Marlowe en Frizer over de rekening. Plotseling rukte de lichtgeraakte en impulsieve Marlowe de dolk uit Frizers schede, stortte zich op Frizer en bracht hem een paar lichte verwondingen toe. Frizer worstelde zich los, greep de dolk uit zijn hand en gaf hem een stoot ermee op zijn hoofd, waardoor Marlowe direct gedood werd.

Ingram Frizer werd twee dagen later na een gerechtelijk onderzoek vrijgesproken, omdat hij uit zelfverdediging had gehandeld. Direct na de dood van Marlowe schreef Kyd Sir Puckering een brief, waarin hij toegaf compagnon van Marlowe te zijn geweest, maar dat hij zijn religieuze ideeën niet deelde. De brieven over godslastering en verraad waren eigendom van Marlowe. Kyd deed die beschuldigingen om zijn eigen onschuld te bewijzen. Hij kan daadwerkelijk onschuldig geweest zijn en alleen maar bij deze gemeen lijkende zaak betrokken geraakt zijn.

De ongere verklikker Richard Baines, een onderwereldfiguur, kwam uit eigenbelang met andere bewijzen: Marlowe zou bij Sir Walter Raleigh een lezing over atheïsme hebben gegeven. Hij was de verdediger van tabak en homoseksualiteit.

VERLOREN LIEFDE OF PEST

In de loop der tijd is Marlowes dood zeer verschillend geïnterpreteerd: Volgens Francis Meres 'Palladis Tamia' (1598) ging het bij de moord om de jaloezie van 'een dienaar van laag allooi, een rivaal van hem bij zijn wulpse liefde'.

Er ging een gerucht, dat Raleigh de hand in de moord had, omdat Marlowe te veel van 'The School of Night' zou weten.

Een zekere Eagle lanceerde de theorie, dat Marlowe niet vermoord werd, maar dat dit zogenaamd gebeurde, dat men een ander lichaam zijn kleren aantrok en dat Marlowe zelf als spion naar Reims vertrok, waar hij in 1593 gevangen en gedood werd.

Verder beweerde de jezuïet Gabriel, dat God Marlowe met de pest straffe vanwege zijn atheïstische denkbeelden. Daarom zou niemand weten waar de dichter begraven ligt. Het stoffelijk overschot zou volgens sommigen in de St. Nicholas-kerk te Deptford begraven liggen.

Wat er ook gebeurd is: Marlowe werd door zijn werk onsterfelijk. 'Edward II' getuigt ervan dat hij als dramaturg een interessante rijpheid had

kunnen bereiken, als hij langer geleefd had. Dit dichter en toneelschrijver effende voor zijn rivaal en collega Shakespeare het pad van het poëtische drama. Zelf schreef deze in 'As you like it', over Marlowe, de dichter van de ballade 'The passionate shepherd to his love':
'Dead shepherd, now I find thy saw of might,
'Who ever loved that loved not at first sight?'

EIGEN TREKJES!

De Middeleeuwen waren met de ontdekking van Amerika en de uitvinding van de boekdrukkunst voorbij. De misstanden in de kerk leidden tot de hervorming, die zich weldra uitbreidde over Europa. Men bestudeerde de klassieke oudheid, streefde naar schoonheid en fraaie vormen. Kunst en cultuur hadden een herleving, een periode brak aan, die men later de naam 'Renaissance' zou geven. Kenmerkend voor de renaissance is dat hij vaak de klassieke dichters vertaalde (translatio), nadeed (imitatio) en probeerde te overtreffen (emulatio) door er iets eigens aan toe te voegen. In zijn werk trekt Marlowe voortdurend parallellen met de oudheid en maakt hij verwijzingen hiernaar. Bovendien voelde hij zich zo vertrouwd met het Latijn dat hij met het schrijven erin net zo bedreven was als in het Engels. Dit maakt het er voor de niet klassiek geschoolde bij het lezen en begrijpen van zijn werk soms niet makkelijker op.

De toneeldichter schreef zijn drama's in rijmloze verzen. Marlowe moet ook een tamelijk open homoseksueel geweest zijn. Over directe relaties is niets feitelijk bekend. Zijn hang naar mannelijke schoonheid ging verder en dieper dan die van zijn rivaal Shakespeare. Hij werd gefascineerd door homoseksualiteit: dat toont zijn werk steeds weer aan. Nergens anders dan in 'Edward II' is er in de Engelse literatuur op een dergelijke manier de liefde van een homoseksuele koning voor zijn lieveling beter voorgesteld. Alle sympathie gaat naar Edward. Het is ook het eerste werk in de 'nieuwe literatuur', waarin erotiek tussen twee mannen gelijk staat aan die tussen man en vrouw. Het liefdesverhaal 'Hero and Leander' is overgoten met homo-erotiek, die daarnaast zowel voorkomt in zijn drama's 'Edward II', 'The massacre at Paris' als in zijn ballade 'Come live with me, and be my love', waarvan eeuwen niemand vermoed heeft, dat het op een man sloeg. Het gegeven ontleende Marlowe aan Vergilius. Corydon nodigt Alexis uit, met hem te leven en zijn lief te zijn. Zo'n persoonsomzetting bij literaire thema's komt vaker voor. Het homoseksuele element kenmerkt weer Renaissance-Marlowe. De intensie en de structuur van de zin 'Come live with me...' schreef Marlowe ook in Edward II: 'Then live and be the favourite of a king.'

Sir Walter Raleigh.

VORST EN GUNSTELING

De oudheid kende zijn man-man-combinaties: Alexander en Hephastion, Hercules en Hylas, Achilles en Patroclus, Tullus en Octavius en Socrates en Alcibiades (allen genoemd in 'Edward II'). Ook Marlowe maakte die tussen koningen en zijn favorieten, zijn 'mignons'. In 'Dido' zijn dat Zeus en Ganymedes en in 'Hero and Leander' volgt Neptunus de schone Leander. Met 'The Massacre at Paris' schetst Marlowe naast een politieke moord op de voorste ook het schandaal rond de hofstaat met moordeste jongens: Hendrik III en Mougern, Joyeuse en Epemon. Op 2 augustus 1589, in de Bartholomeusnacht, werd Hendrik III met een vergiftigde dolk om het leven gebracht. In die periode ging er in Frankrijk ook een vlugschrift rond dat een parallel trok tussen de mignons en Hendrik III en de relatie Edward II met Gaveston. Voor het drama baseerde Marlowe zich op de 'Holiness's Chronicle'. Voor de toneelgroep Amsterdam maakte Janine Brogt de vertaling en bewerking van Marlowes drama 'Edward II'.

The passionate shepherd to his love

Come live with me, and be my love,
And we will all the pleasures prove

